

УДК 378.096:796.011:796.071.4(045)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У СТРУКТУРУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ» ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Денисенко Н.Г.

Академія рекреаційних технологій і права

У статті висвітлено специфіку професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Розглядаються питання компетентісного підходу до структурування змісту навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання». Деталізовано зміст фахових і загально ціннісних життєвих компетентностей у процесі розробки та реалізації освітньо-професійних програм у даній галузі. Обґрунтовано доцільність застосування змістових елементів і профілів оновленої програми, що містить: профіль А – мету програми; профіль В – специфічні характеристики професії; профіль С – можливості у працевлаштуванні та продовженні навчання; профіль D – стиль навчання (стратегії та методи навчання та оцінювання); профіль Е – ключові компетенції; профіль F – список результатів навчання за ступеневою програмою.

Ключові слова: майбутній вчитель фізичної культури, мобільність, професійна мобільність, компетенція, профілі програми, результати навчання.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інтеграційні процеси, що відбуваються у світовому співтоваристві в усіх сферах людської діяльності, торкнулися і системи вищої фізкультурної освіти. В даний час українська школа постійно змінюється. Проте ми усвідомлюємо, що «Нову школу» ми не побудуємо без реформи в системі підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Можна змінити термін навчання, започаткувати нові дисципліни або ввести інтегровані курси, удосконалити (або спростити) зміст шкільної програми з фізичної культури, спростити підходи до оцінювання результатів навчання учнів, або взагалі відмінити систему оцінювання учнів з предмету «Основи здоров'я та фізична культура», проте шко-

ла по-справжньому оновиться тільки тоді, коли зміниться сам вчитель фізичної культури. Тому на перший план повинні висуватися питання впровадження педагогіки партнерства і компетентісного підходу, що потребує нового освітнього середовища. Таке середовище допомагають створити, зокрема, нові інформаційні технології та оновлення структури фахових дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Вважаємо, що ставка також може бути зроблена на професійну мобільність, тому як сучасні оздоровчо-рекреаційні системи ґрунтуються на довірі і акцентовані на нового компетентного вчителя фізичної культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота буде виконуватись в рамках науково-дослідної теми на 2015-2017 рр.: «Тео-

ретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах інформатизації освіти», зареєстрованою Українським інститутом науково-технічної і економічної інформації (державний реєстраційний номер 0115U002901).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пилотажний аналіз наукових досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах ВНЗ для потреб національної школи дає підстави стверджувати, що ця проблема не нова. Так концептуальні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах розглядали вітчизняні вчені В. І. Завацький, Р. П. Карпюк, О. С. Куц, Л. П. Суценок, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкретій та ін. Деякі аспекти формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності розглядали Л. П. Ареф'єва, В. І. Бабич, Л. В. Безкоровайна, Г. Р. Генсерук, М. Т. Данилко, Л. О. Демінська, Л. І. Іванова, С. О. Ігнатенко, Ю. О. Коваленко та ін. Проблемою вдосконалення та оновлення змісту фахових дисциплін займалися Р. Генсерук (оновлення змісту фахових методик з метою вдосконалення системи наукових знань про природу і суспільство; особистісний і соціокультурний досвід, які реалізуються, розвиваються і трансформуються в системі освіти); О. Тарнополький (практичне забезпечення навчання через зміст фахових дисциплін); Т. Пасічник (технологія відбору навчальних матеріалів); Л. Вакалова і Е. Орлова (структурування змісту навчальних дисциплін у такий спосіб, щоб студенти вищих педагогічних навчальних закладів оволоділи міцними знаннями і вміннями, нестандартністю мислення, розвивали власні творчі здібності) та ін.

Водночас, складна демографічна ситуація, перенасиченість ринку праці недостатньо кваліфікованими робітниками, перевиробництво в окремих сферах фахівців та їхня неспроможність конкурувати в сучасних умовах ринкової системи, як зазначають В. П. Андрущенко та В. І. Бондар, «створили ситуацію прихованої кризи в освіті» [1, с. 12]. З одного боку, як стверджують дослідники «...розвиток системи вищої освіти свідчить про здобутки вітчизняної професійної школи у галузях, де потреби ринку досить жорстко вимагали вчасного реагування на запити замовників, з іншого – досить помітною є екстенсивність у ступені якості і професійної придатності випускників гуманітарних напрямків» [1, с. 12].

Отже, для кардинального оновлення системи підготовки мобільних майбутніх учителів фізичної культури необхідно докорінно переглянути та оновити зміст програм з професійно-орієнтованих дисциплін, зокрема з «Теорія і методика фізичного виховання».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виступаючи на конференції педагогічних працівників Н. В. Коптєєва зауважила, що «...школа українська буде успішна, якщо в неї прийде успішний учитель...», «...до дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає». Н. В. Коптєєва також констатувала, що «...учителю буде надано академічну свободу,

учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку; держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність» [текст з екрану].

Як бачимо, проблема підготовки нової плеяди майбутніх учителів фізичної культури для потреб нової української школи потребує оновлення, апробації та впровадження нових освітніх професійних програм, розроблення нових наукових досліджень у галузі фізичної культури, впровадження нових методик викладання професійно-орієнтованих дисциплін.

На думку багатьох дослідників формування професійних компетенцій відбувається під час теоретичної і практичної підготовки, коли студенти опановують фахові навчальні дисципліни, тому перед викладачами стоїть важливе завдання – правильно відібрати, структурувати, оновити та вдосконалити зміст професійно-орієнтованих дисциплін, щоб потім на практиці студенти могли показати високий рівень власної професійної підготовки і отримати довіру від батьків та учнів. Але разом з тим, ця довіра завжди корелюється з рівнем кваліфікації вчителя – коли вчитель фізичної культури настільки кваліфікований, що батьки можуть віддати спокійно йому своїх дітей, і знають, що він буде робити все на користь і для здоров'я дитини.

Цікавим іронічним фактом є те, що, вимагати від учителя фізичної культури того, що ми не можемо дати на виході з академії, некоректно, хоча цього вимагає Концепція нової української школи. Отже, побудова нової школи повинна розпочатися з реформи підготовки нового мобільного вчителя фізичної культури із багатofункціональними вміннями, які на належному рівні реалізують інтегровані професійні завдання різної складності.

Мета статті. На основі аналізу різних підходів та наукових розвідок до структурування змісту навчальних дисциплін виокремити основні елементи і профілі програми, обґрунтувати суть та доцільність застосування компетентнісного підходу до структурування змісту навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження набуває актуальності питання оновлення змісту і нового структурування програм з професійно-орієнтованих дисциплін, зокрема з «Теорії і методики фізичного виховання» у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Проблемі структурування змісту навчальних дисциплін присвячено ряд наукових досліджень. На науково-методичному рівні ці питання висвітлені у роботах Е. Аксьонової, Л. Борисова, О. Дручика, Т. Крилової, Б. Козьміна-Соколова, О. Томащук, А. Циплюк та ін. Усі науковці по-різному підходять до проблеми структурування змісту навчальної дисципліни, визначаючи пріоритетними той чи інший підхід.

Суголосною у цьому аспекті є точки зору Г. Калінічевої, яка вважає, що «ускладнює ситуацію і той факт, що вітчизняна система вищої освіти не мобільна, занадто повільно реагує на зміну потреб суспільства у підвищенні якості людського капіталу», «...поступово у країні наростають тенденції

відставання вищої освіти від внутрішніх потреб держави і світових процесів у цій сфері» [2, с. 147]. Серед негативних наслідків глобалізації освіти, згідно з баченням Н. Касярум, є активізація «витоку розуму» – обдарованої молоді, кращих учених – з країн з недостатнім розвитком освітньої інфраструктури і низькою престижністю інтелектуальної праці до розвинених країн [3, с. 109]. І як результат, ми маємо справу з породженим індустріальним суспільством середовищем, що на думку Л. В. Пшеничної «не здатне миттєво прийняти ту модель вищої освіти, яка є прийнятною у постіндустріальних країнах. Звідси витікають проблеми реалізації Болонського процесу та поява так званого українського варіанту Болонської системи» [5, с. 14].

Вище окреслені обставини так чи інакше змінюють традиційні підстави і принципи освіти та позначаються на складі компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. Слушно зауважити, що розробка нових, або удосконалення існуючих професійно-орієнтованих дисциплін починаються з оновлення їхнього змісту. Ми поділяємо думку О. І. Міхеєнко, який зауважує, що «основним структурним елементом методичної системи будь-якої навчальної дисципліни є цілі, методи, засоби, форми та технології навчання» [4, с. 180].

Отже, розглянемо зміст оновленої програми з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Типова програма є абсолютно інноваційною, яка побудована на основі компетентнісного підходу, що сприяє формуванню у студентів якостей для реалізації функцій професійної діяльності, які необхідні на ринку праці, а критерії та параметри оцінки результатів освіти уніфікуються і виражаються у термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані і враховані в європейському освітньому просторі.

У розділах програми зазначено: А – мета; В – характеристики; С – можливості у працевлаштуванні та продовженні навчання; D – стиль навчання (стратегії та методи навчання та оцінювання); Е – ключові компетенції програми (загальні та фахові); F – список результатів навчання за ступеневою програмою.

Конструктивним, на нашу думку є профілі оновленої програми, які ми пропонуємо широкому педагогічному загалу.

Профіль А. Так на 2 курсі метою вивчення дисципліни ТМФК є: надання студентам основ теоретичних знань і практичних умінь і навичок, з особливим акцентом на організацію та проведення різних форм занять в системі фізичного виховання України. *Формується фахівець фізичного виховання.*

На 3 курсі метою вивчення дисципліни ТМФК є: надання студентам основ теоретичних знань і методичних навичок, з особливим акцентом на організацію та проведення уроку фізичної культури з учнями різного віку і статі та належності до групи здоров'я. *Формується фахівець з фізичного виховання та основ лікувальної фізичної культури.*

На 4 курсі метою вивчення дисципліни ТМФК є: надання студентам основ теоретичних знань і практичних умінь і навичок, з особливим ак-

центом на тренерську діяльність. *Формується фахівець з фізичного виховання (тренер), який розуміє загальні, методичні та специфічні принципи побудови тренувального процесу з обраного виду спорту.*

Профіль В (взаємозв'язок та характеристика дисципліни) акцентовано на зв'язок ТМФК з: методикою навчання основам здоров'я; фізіологією людини; методиками викладання гімнастики, легкої атлетики, футболу, волейболу, баскетболу, плавання; основами науково-дослідницької роботи; педагогікою. Передбачається наступне відсоткове співвідношення: «Теорія і методика фізичного виховання» – 60%; інші методики (методики викладання гімнастики, методики викладання легкої атлетики, методики викладання футболу, методики викладання волейболу, методики викладання баскетболу, методики викладання плавання) – 25%; основи науково-дослідницької роботи – 5%; фізіологія людини – 5%; педагогіка – 5%.

Профіль С (працевлаштування і додаткова освіта). Позиції на рівні бакалавра в державних /приватних установах/ (ЗОШ, гімназії, ліцеї, коледжі, медичні установи, спортивні клуби, ДЮСШ).

Профіль D (стиль навчання). Комбінований стиль (дуальний і загальний) – навчання на основі поєднання практики в базових школах і навчання у ВНЗ. Є декілька курсів лекцій, що супроводжуються семінарами та практичними заняттями. Здебільшого навчання відбувається у невеликих групах (до 10-20 осіб) і ґрунтується на основі тьюторського підходу, обговоренні, дискусіях, усних відповідях, розв'язанні тестових завдань, підготовці індивідуальних завдань, презентацій автономно і у малих групах. В останній рік близько половини часу присвячено практиці і дипломній роботі, яка також представляється та обговорюється спільно з викладачами та одногрупниками (захист відбувається на базах практик).

Профіль F (список результатів навчання за ступеневою програмою). При оновленні програми ми виходили з таких міркувань: студенти вивчатимуть методику проведення уроку фізичної культури, завдяки чому вони розумітимуть роль учителя фізичної культури й учнів у класі з різним рівнем фізичного розвитку та станом здоров'я; знатимуть, вікові та індивідуальні особливості учнів їх анатомо-фізіологічні особливості; володітимуть методикою удосконалення фізичних якостей, технікою і тактикою в ігрових видах спорту; володітимуть уміннями дотримуватись правил з техніки безпеки під час занять фізичними вправами; знатимуть, як ефективно організувати роботу з учнями спеціальних медичних груп; як проводити секційну роботу; як організувати спортивно-масові заходи; розумітимуть принципи побудови тренувальних занять з різних видів спорту; знатимуть оптимальне дозування фізичного навантаження в різних вікових групах та умітимуть планувати навчально-тренувальну та виховну роботу з учнями різного віку і статі, спроможні аналізувати помилки та інше. Досі ми не вміли вчитися на помилках, зараз ми робимо помилки інструментом навчання.

Найголовніше, що у профілі програми немає імперативу – «студент повинен знати, повинен

вміти». Наш профіль вчителя фізичної культури базується на рефлексії – «я можу», «я дію в стресових ситуаціях», «я поважаю особистість», «я буду використовувати педагогіку партнерства», «я знаю анатомо-фізіологічні особливості дитини», «я бачу спортивний талант», «я вмію працювати в команді з учнями різного віку і статі» та ні. Ці дескриптори закладені у профіль мобільного майбутнього вчителя фізичної культури нового покоління.

Однією із основних інновацій є те, що оновлена програма з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» буде базуватися не на теоретичній темі, а на роботі в школі під час практики (елементи дуальної освіти). Кожен модуль нової програми має дуже чіткі результати навчання. Вони відображають як фахові, так і загальноціннісні життєві компетентності, які демонструє профіль Е.

Профіль Е (ключові компетентності програми (загальноціннісні, життєві і фахові)).

Загальноціннісні, життєві компетентності передбачають:

1) Упевненість та вміння обирати напрямок розвитку

2) Критичні та самокритичні здібності: вміння мислити в науковому плані, вирішувати проблеми, збирати дані, аналізувати їх і пропонувати результати

3) Письмова та усна комунікація рідною мовою: можливість писати і говорити правильно згідно з різними регістрами зв'язку (неформальними, офіційними, науковими, спортивно-термінологічним)

4) Вміння працювати автономно, з ініціативами, мати навички управління часом: вміння оперативно організувати оздоровчу і спортивно-масову роботу протягом обмеженого періоду часу, досягаючи необхідного результату у встановлені терміни

5) Вміння працювати з іншими у нестандартній обстановці.

6) Здатність до організації та проведення наукових досліджень.

Фахова компетентність формують:

1) Здатність до: реалізації функцій професійної діяльності вчителя фізичної культури; здійснювати діяльність на засадах педагогіки співробітництва та партнерства; виявляти, ставити та вирішувати оздоровчі, виховні та освітні завдання у процесі викладання професійно-орієнтованих дисциплін; діяти в стресових ситуаціях та приймати обґрунтовані рішення; здатність до соціальної взаємодії та роботи в команді; до організації спортивно-масової роботи.

2) Спроможність залучати школярів до системних занять спортом; демонструвати спеціальні уміння в галузі фізичної культури та спорту, добирати психолого-педагогічний інструментарій; організувати оздоровчу роботу відповідно до вимог безпеки життєдіяльності й охорони праці; переносити знання та уміння з одного виду професійної діяльності в інший для досягнення бажаних результатів; використовувати сучасні інформаційні технології у фізичній культурі

та спорті; застосувати теоретичні знання і практичні навички з професійно-орієнтованих дисциплін під час педагогічної практики.

3) Готовність організовувати: фізкультурно-масові і оздоровчі заходи в різних погодних умовах; здійснювати оздоровлення та змістове молодіжне дозвілля; демонструвати знання хоча б однієї конкретної тематичної області (методика викладання гімнастики, легкої атлетики, футболу, волейболу, баскетболу, плавання).

4) Можливість використовувати відповідну термінологію і способи вираження знань професійно-орієнтованих дисциплін у усній і письмовій формі на рідній мові та ін.

Отже, в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» важливого значення набуває система підготовки нового вчителя. Оновлення програм з професійно-орієнтованих дисциплін сприятимуть послідовно та оперативно опанувати нові знання та забезпечувати мобільну освіту впродовж життя.

Висновки і пропозиції. Отже, реформування фізкультурної освіти можливо за умови підготовки мобільної особистості. Беручи до уваги потребу оновлення змісту фахових дисциплін вважаємо доцільним впровадження профільного підходу при викладанні дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання». Це сприятиме:

– формуванню особистісної мобільності у майбутнього вчителя фізичної культури, що сприятиме вмільо переходити від одного рівня професійної діяльності до іншого, тобто розширюючи, поглиблюючи її характер і рівень, проявляти свою професійну компетентність;

– проявляти гнучкість, діяти у площині перетину суміжних професій наприклад: вчитель фізичного виховання; тренер дитячо-юнацького спорту; фітнес-тренер; фахівець масового спорту; інструктор з фізичного виховання; консультант з основ здорового способу життя; спортивно-оздоровчий туризм; інструктор з рухової рекреації та реабілітації; фахівець із оздоровлення населення засобами фізичної культури та спорту та ін;

– проявляти універсальність, педагогічний талант, харизму, уміння надавати якісні освітні послуги;

– крім загальноприйнятих форм фізичної рекреації, володіти новітніми здоров'язберігаючими технологіями, які засновані на різних видах фітнес-програм, аеробіки, східних оздоровчих видів гімнастики та ні.

Таким чином, мобільний учитель має бути носієм високої культури, провідником національних і загальнолюдських цінностей, володіти якостями, які приваблюють молодь. Його головними характеристиками мають стати демократизм і відкритість, здатність до діалогічного спілкування (у тому числі і в соціальних мережах). Учитель має відкрити дитині суперечливий світ ринкових відносин, стати провідником здорового способу життя, мати власно розвинені мистецькі і спортивні звичаги, а головне він має любити дитину. Можливо неведені судження є дещо категоричними, проте непозбавлене сенсу.

Список літератури:

1. Андрущенко В. П., Бондар В. І. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки. Миколаїв, 2010. Вип. 1.28. С. 12-20.
2. Калінічева Г. Вища освіта України в контексті сучасних цивілізаційних змін / Г. Калінічева // Українознавчий альманах. – 2014. – Вип. 17. – С. 146-149.
3. Касярум Н. Освітній простір: становлення поняття / Н. Касярум // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. – Вип. 12. – С. 107-113.
4. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'я язміцнювальних технологій: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01 / Міхеєнко Олександр Іванович. – Харків, 2016. – 447 с.
5. Пшенична Л. В. Вища освіта в Україні: стан, причини стагнації, перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Л. В. Пшенична // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 22. – С. 10-18.

Денисенко Н.Г.

Академия рекреационных технологий и права

КОМПЕТЕНТНОСНЫЙ ПОДХОД В СТРУКТУРИРОВАНИЕ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ» КАК ВАЖНАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

В статье представлена специфика профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры. Рассматриваются вопросы компетентностного подхода к структурированию содержания учебной дисциплины «Теория и методика физического воспитания». Детализировано содержание профессиональных и общих ценностных жизненных компетентностей в процессе разработки и реализации образовательно-профессиональных программ в данной области. Обоснована целесообразность применения содержательных элементов и профилей обновленной программы, которая содержит: профиль А – цель программы; профиль В – специфические характеристики профессии; профиль С – возможности в трудоустройстве и продолжении учебы; профиль D – стиль обучения (стратегии и методы обучения и оценки) профиль E – ключевые компетенции; профиль F – список результатов обучения по ступенчатой программой.

Ключевые слова: будущий учитель физической культуры, мобильность, профессиональная мобильность, компетенция, профили программы, результаты обучения.

Denisenko N.G.

Academy of Recreational Technologies and Law

COMPETENT APPROACH FOR EDUCATIONAL DISCIPLINE «THEORY AND METHODOLOGY OF PHYSICAL EDUCATION» STRUCTURING AS AN IMPORTANT CONDITION OF QUALITY IMPROVEMENT OF PHYSICAL CULTURE TEACHERS PREPARATION

Summary

The article presents the specificity of future physical culture teachers' professional training. Questions about competence approach for the structuring of the academic discipline «Theory and Methods of Physical Education» content are considered. The content of professional and general valuable life competences in the process of developing and implementing educational and professional programs in this field is detailed. The expediency of using the content elements and profiles of the updated program is substantiated, which contains: profile A – program purpose; profile B – the specific characteristics of the profession; profile C – opportunities for employment and continuation of studies; profile D – learning style (strategies and methods of teaching and evaluation) profile E – main competencies; profile F – the list of learning outcomes by educational program.

Keywords: future teacher of physical culture, mobility, professional mobility, competence, program profiles, learning outcomes.